

ÖTANAZİ

Dr. Pınar Okyay*

Eski Yunan'da, Thanatos, ölümü simgeleyen tanrıdır. Nyks'in çocuğu, uykunun kardeşidir. Birbirinden ayrılmayan Hypnos'la Thanatos yeraltında Tartaros'un derinliklerinde otururlar(1).

"Bu" iyi, güzel ve "Thanatosis" ise ölüm anlamına gelir. İlim dilinde ise, bugünkü tıp biliminin acılarını dindiremediği ve devasını bulamadığı şifasız hastaların ızdıraplarını dindirmek için öldürülmesine veya bu gibilere tatlı ve rahat bir ölüm sağlamaya ötanazi (Euthanasia) denir.(2)

Ötanazinin ahlak açısından savunulabilir olduğu görüşü ise, düşünürler Sokrates, Platon ve Stoacılarından kaynaklanır. "Kunduracılara ne olmuş, kimlermiş bunlar. Bu devleti pek az ilgilendirir. Önemli olan koruyuculardır. Çünkü devletin görevi, belirsiz kunduracıların refahını sağlamak değil, olgunlaşmaktır."(3) diyen Platon için 'ötanazi', kimbilir belki de, 'en iyiler' için bir yoldu.

Ünlü düşünür Çiçero "Acı çekmemiz neden? Kapı açık olsa, ölümden, o ezeli ve ebedi sığınmakta hiçbir şey hissedilmez?(4) sözüyle bir anlamda ötanaziyi onaylıyor.

Tarih boyunca ötanazinin çeşitli şekillerde uygulandığını görüyoruz. Eskimolar yaşlılarını kutup soğuşuna terk ediyorlardı. Kutup ayısının sert derisini dişleriyle yumuşatan yaşlının ömrü, dişlerinin dökülmesiyle sona eriyordu. Japonlar yaşlı ve hastalarını ıssız dağlara bırakırken, Hindistan'da ise bu insanlar Ganj Nehri'ne bırakılıyordu.(5) Peki ilk farklı düşünce? Ötanazinin tarihi kadar eski olmasa da 2500 yıl önce Hippokrat "her ne pahasına olursa olsun, yaşamı ve sağlığı korumak" üzere yemin etmiştir (6). Hatta Hippokratın bu sözleri sonradan Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi'ne (3.1.1960) aynen geçmiştir: "Tabip ve diş tabibinin başta gelen vazifesi, insan sağlığına, hayatına ve şahsiyetine ihtimam ve hürmet göstermektir (m.2)." (7)

Ötanazi ilk olarak 16. yy'da Thomas Morus tarafından önerildi. Morus'a göre hasta tedavisi olma-

yan bir hastalık çekiyorsa ona durumu anlatılmalı ve ölmeye ikna edilmeliydi. O artık diğerlerinin sırtında bir yük, çektiği acılarla acıma duygusunu körükleyen biriydi.(8) Ötanazi deyimi ise, ilk kez, İngiliz filozof Francis Bacon (1561-1621) tarafından kullanılmıştır. Bacon "Hekimin vazifesi sıhhati iade etmek ve ızdırabı azaltmaktır. ızdırapları azaltmak vazifesi yalnız hastayı iyileştirmekle değil, fakat ona kolay ve rahat ölüm temin etmekle de olur." demiştir.(9)

1935'te C. Kıllick Millard'ın İngiltere'de Gönüllü Ötanaziyi Yasallaştırma Derneği'ni (sonradan Ötanazi Derneği) kurmasıyla bu alandaki örgütlü hareket başladı. Derneğin tüzüğü 1936'da, aynı konuda verilen önergede 1950'de Lordlar Kamarası'nda reddedildi. Ancak Amerika'da 1935 yılında Amerikan Ötanazi Derneği kuruldu.(10)

Bu gelişmelere en büyük direnç din adamlarından geldi. Ötanazi, geleneksel Hıristiyan inanisında, On Emir'in altıncısındaki adam öldürme yasağı kapsamına girdiği gerekçesiyle reddedildi.(11) İslam dünyası bu tartışmalara biraz daha sonra katılrsa da, tavrı açıktı. Allah'ın verdiği canı ancak Allah alabilir.

1987'deki bildirgesinde ötanaziyi uygun bulmadığını açıklayan Dünya Tabipleri Birliği'ne rağmen tartışma sürüyor.(12)

Hatta, Jonathan Glover, biraz ileri giderek, ötanazinin düşünülebileceği hallerde hekimlere beş ayrı öneri sunmuş:

1. Yaşamı koruyacak bütün önlemleri al.
2. Yaşamı koruyacak tüm olağan önlemleri al, fakat ekstra önlem alma.
3. Öldürme, ancak yaşamı koruyacak hiçbir şey yapma.
4. Öldürmeyi amaçlama; ancak öyle davran ki, ölüm bir kurtuluşmuş gibi görünsün.
5. Öldürmeyi dene. (13)

Tabii bir de, ötanazinin farklı şekilleri gelişmiş:

Aktif ötanazi, pozitif birşey yaparak bir yaşamı sonlandırmaktır.

* Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fak. Halk Sağlığı Doktora Öğrencisi

Ör: Yüksek doz barbitürat vermek.

Pasif ötanazi ise yaşamı korumak için hiçbir şey yapmamak diye tanımlanabilir: Ör: Gerekli ilacı, sıvıyı vermemek gibi.

Kişinin rızasıyla yapılan gönüllü veya rızası olmadan yapılan gönüllü olmayan ötanazi de kullanılan terimler arasında.(14)

Ülkemizde ötanazinin tipi ne olursa olsun, kasten adam öldürmeyle eş tutulur ve buna göre cezalandırılır. Çünkü, Türk Ceza Kanunu'nda ötanaziyle ilgili bir hüküm yoktur. Bu gerçekten büyük bir boşluktur; ve hukukçularla hekimlerin ciddi bir çalışma alanı olmalıdır.

Hollanda ve Danimarka başta olmak üzere pek çok Avrupa ülkesi ceza yasalarına ötanazi davalarında daha hoşgörülü olunması ve hafifletici nedenlerin dikkate alınmasına ilişkin özel hükümler koymuştur.

ABD'de bazı eyaletlerde ötanazi uygulaması kabul edilmiştir. Ör, New York Eyaletinde hastanın ötanazi isteği mahkemece saptanan bir kurul tarafından incelendikten sonra kabul edilebilir.(15)

Ötanazi, tıbbi etiğin dört ana ilkesi olan,

1. Otonomi,
2. Hasar vermeme,
3. İyi olanı yapma,
4. Adalet, (16)

ilkelerini birbirine düşürecek kadar zor bir konu.

"Primum non nocere" derken, acı çektirmemek acaba 'iyi' olan ve bu da kişinin saygı duyulması gereken bir kararı mı (otonomi)?

Soruların, hele hele ülkemiz için, çok olduğu açık. Zaten tıbbi etik hepimizin yeni yeni duyduğu bir kavram. Ötanazi buna çarpıcı bir örnek ve geniş bir çalışma platformu oluşturabilir.

Kanımcı ötanaziyi konuşurken maddelemenin, sınıflandırmanın veya ok işaretleri çıkarmanın pek faydası yok. Yapılan pekçok araştırmada belirgin kabul gören pasif ötanazi (17), ahlaki açıdan bakınca ak-

tiften daha acımasız bence. Ötanaziyi kabul edip etmemeyi ve bunun sağlıklı uygulanma yollarını konuşmalıyız. Ancak pasif ötanaziyi kabul edip, aktif ötanaziyi kabul etmemeyi anlayamam. Hastasının acısını dindirmek için kendini de riske atan bir hekimin daha şerefli olduğu rahatça söylenebilir.

Bu yazıyı yazarken birçok değerli hocamı andım: "Hastalık yoktur, hasta vardır."

Bir de devamlı düşündüm:

Ölüm kaçınılmaz son. Fakat kaçımız acılar içinde ölmeyi isteriz?

Ve kaçımız en kısa molada bile yaşama isteğini kazanmayız?

KAYNAKÇA:

1. Erhat, Azra., "Mitoloji Sözlüğü" İstanbul 1978, sf. 308.
2. Şehsuvaroğlu, Bedi N., "Tıbbi Deontoloji" İstanbul 1986, sf. 127.
3. İlin, M., Segal, E., "İnsan Nasıl İnsan Oldu" İstanbul 1983, sf. 163.
4. İmşir, G., "Tıpta önemli tartışma: ötanazi" Cum. Gaz, 9.9.1993.
5. İmşir, G., aynı makale.
6. Lyons, A.S., "Medicine" New York 1987, sf. 214.
7. Şehsuvaroğlu, Bedi N., "Tıbbi Deontoloji" İstanbul 1978, sf. 223
8. İmşir, G., aynı makale.
9. Şehsuvaroğlu, Bedi N., Aynı kaynak, sf. 127.
10. Ana Britannica GKA., 1989, cilt. 17, sf. 312.
11. Ana Britannica GKA., 1989, cilt. 17, sf. 312.
12. The World Medical Ass., "Handbook of Declarations" 17. P
13. Seedhouse, D., Lovett, L., "Practical Medical Ethics" 1992, Hampshire, s. 50.
14. Seedhouse, D. aynı kaynak sf. 49.
15. Ana Britannica GKA., aynı kaynak.
16. Last, J., Wallace, D. "Mawcy, Rosenau-Last: Public Health and Preventive Medicine" 13. edit, 1992.
17. Caralis, PV, Hammond-JS, Crit-Care-Med 1992 May makaleleri.
Marmara Ü. Tıp. Fak. Halk Sağlığı ABD Araştırması: "Hekimlerin Tıbbi Etik Sorunlara Yaklaşımı" Cum. Gaz. 9.9.1993.